Бюджетний барометр №6 (червень 2021 року)

Ключові висновки:

(1) У першій половині 2021 року Закон про держбюджет виконано на високому рівні:

(a) план по податкових надходженнях щомісяця перевиконується. У І півріччі 2021 року план доходів державного бюджету перевиконаний на 4,9% або 23,7 млрд грн (навіть попри збільшений у квітні змінами до Закону план). Ключова причина - зняття карантинних обмежень, підвищення ділової активності та сприятлива зовнішня кон'юнктура.

(b) план по видатках не виконано, але рівень невиконання є нижчим, ніж у попередні роки. Рівень недовиконання видатків за І півріччя 2021 року - 7,4% від плану, це але найменший показник з 2017 року.

(2) План по місцевих бюджетів також перевиконано (на 2,5%). Це вище - ніж у докарантинні 2018-2019 роки. Серед причин зростання – збільшення надходжень від місцевих податків через скасування карантинних обмежень.

(3) В червні уряд підписав кредитну угоду з МБРР на суму $350 млн (в еквіваленті 9,6 млрд грн) для впровадження інституційних реформ та розвитку ринку землі.

(4) Також у червні покращилась ситуація з фінансуванням Пенсійного фонду - за рахуноок зростання надходжень від ЄСВ на 22%. Це допомогло скоротити заборгованість Пенсійного фонду за позиками з ЄКР (на 1,7 млрд грн або 16,5%). Основна причина сезонна - початок періоду відпусток, внаслідок чого компанії почали виплачувати відпускні (а отже - і нарахування на них).

Водночас у червні депутати збільшили видатки на соціальний захист осіб, які постраждали від аварії на ЧАЕС та мають право на пенсію, на 3 млрд грн сумарно на 2021-2023 роки. Джерела цих коштів наразі невідомі. Тому можливе подальше збільшення дефіциту Пенсійного фонду, що призведе або до збільшення потреб у тимчасових позичках з ЄКР, або до збільшення його фінансування за кошти державного бюджету.

(5) Також, є низка інших ризиків для бюджету, на які потрібно зважати.

(a) Без співпраці з МВФ, урядові далі важко виконувати план по запозиченнях. У червні вдалося залучити лише 79% від планового обсягу запозичень. Загальний рівень невиконання плану по боргових запозиченнях за січень-червень складає 78,7 млрд грн. Весь цей обсяг невиконання припадає на зовнішні запозичення.

(b) Це має наслідком значне недовиконання плану по балансу бюджету: при плані вийти на дефіцит бюджету за загальним фондом у розмірі

118,9 млрд грн за результатами 1 півріччя, фактичний дефіцит склав лише 50,2 млрд грн.

Деталі:

(1) У червні податкові надходження знову перевищили план, і в цілому І півріччя 2021 року завершилось перевиконанням доходів державного бюджету.

До загального фонду бюджету за 6 місяців поточного року надійшло 505,9 млрд грн або 104,9% від плану (+23,7 млрд грн). Зокрема, перевиконано план надходжень червня. Найбільше перевиконання зафіксовано за:

- податком на прибуток підприємств (+3,4 млрд грн),
- імпортним ПДВ (+1,7 млрд грн),
- рентною платою (+1,0 млрд грн).

Також у червні **вдруге за півріччя було виконано план за ПДФО** (+0,4 млрд грн), що було очікувано через зняття більшості карантинних обмежень і підвищення ділової активності.

(2) Ситуація з надходженнями ПДВ у червні покращилась – планові показники доходів від внутрішнього та імпортного ПДВ перевиконані на 6,4%.

Імпортний ПДВ у червні продемонстрував другий за обсягом рівень надходжень з початку року – 28,4 млрд грн при плані 26,7 млрд грн (більше було лише в березні – 31,3 млрд грн). Причина цього - зростання оподаткованого імпорту у червні 2021 року в еквіваленті до 5,1 млрд грн порівняно з 4,8 млрд грн у травні 2021 року (майже на 7%).

Сальдо «внутрішнього» ПДВ (тобто збір «мінус» відшкодування) також підвищилось – до 10,8 млрд грн при плані в 10,2 млрд грн (+0,6 млрд грн або +5,9%). Однак **це відбулося не за рахунок більшого обсягу надходжень від ПДВ, а через зменшення бюджетного відшкодування.**

Так, надходження від «внутрішнього» ПДВ склали 22,8 млрд грн, - на 3,6% менше, ніж у травні (23,6 млрд грн). Ключова причина - скорочення експорту з $5,6 у травні до $5,3 млрд (відповідно в еквіваленті з 153,2 до 145 млрд грн).

А відшкодування ПДВ у червні зменшилось - на 7,2% порівняно з травнем (з 12,9 млрд грн до 12,0 млрд грн). Це - найменше з початку 2021 року. Середній час відшкодування ПДВ, при цьому, зріс з 33 діб в середньому у січні-травні, до рекордних для цього року 42 діб.

Рис. 1. Динаміка сплати, бюджетного відшкодування за «внутрішнім» ПДВ (ліва шкала), та сальдо "внутрішнього" ПДВ (права шкала), *млрд грн*

Джерело: Державна казначейська служба України

(3) У червні Верховна Рада ухвалила цілу низку важливих податкових новацій, які матимуть різноспрямований вплив на доходи бюджету. Цей вплив здебільшого буде відчутний лише з 2022 року.

2 червня в І читанні депутати підтримали зміни до Податкового кодексу про оподаткування резидентів Дія Сіті, який пропонує низку податкових стимулів для розвитку ІТ галузі в Україні та покращення інвестиційного клімату для залучення іноземних цифрових компаній. Планується, що Дія Сіті повноцінно запрацює з початку 2022 року, тоді ж можна буде побачити й ефект від спрощеного податкового режиму для галузі.

3 червня Парламент ухвалив так званий закон про "Податок на Google", який запровадив 20% ПДВ на електронні послуги нерезидентів, які постачаються на території України. Зміни у податкових надходженнях ПДВ від цієї норми очікуються наступного року.

15 червня Верховна Рада проголосувала за Президентський законопроект про податкову амністію, який передбачає одноразове добровільне декларування активів фізичних осіб з 1 вересня 2021 року до 1 вересня 2022 року (термін пов'язаний з початком роботи Бюро економічної безпеки). Збір з одноразового (спеціального) добровільного декларування буде спрямовуватись до загального фонду держбюджету.

Перші надходження від нього очікуються вже до кінця поточного року. Але прогнозу відповідних надходжень у проекті закону немає.

(4) Видатки бюджету профінансовано на 92,6% від плану. Розпорядники коштів не використали 44,6 млрд грн (за загальним фондом бюджету). Тим не менш, це найнижчий показник відставання від плану з 2017 року.

За І півріччя 2021 року фактичні видатки за загальним фондом держбюджету склали 558,4 млрд грн (плановий обсяг -- 603 млрд грн). Зокрема в червні профінансовано 103,7 млрд грн із запланованих 112,2 млрд грн. Ключова причина цього є типовою для останніх місяців - досі не затверджено 54 паспорти бюджетних програм, внаслідок чого Казначейство не може відкрити і провести за ними фінансування. Також, ймовірно, є економія по обслуговуванню державного боргу.

(5) Видаткова частина бюджету у червні також зазнала суттєвих змін.

(i) 17 червня Парламент ухвалив зміни до закону про держбюджет, що стосуються неонатального скринінгу. З точки зору публічних фінансів закон є **"перекидкою":** згідно з ним 300 млн грн передали з програми 2201070 "Фонд Президента України з підтримки освіти, науки та спорту" на програму "**Розвиток системи екстреної медичної допомоги та модернізація і оновлення матеріально-технічної бази закладів охорони здоров'я".**

(ii) Того ж дня ухвалено інші зміни до бюджету: ними 742 млн грн **перенаправлено на судову владу зі спортивних видатків та видатків на вищі спеціалізовані суди**

Зокрема, на 600 млн зменшать видатки програми на підготовку та участь збірних у Паралімпійських і Дефлімпійських іграх. Ще на 142 млн грн зменшать видатки на Вищий антикорупційний суд та Вищий суд з питань інтелектуальної власності. Бюджет Вищого антикорупційного суду початково складав 509 млн грн, і внаслідок перекидки скорочується до 375 млн грн, а бюджет Суду з питань інтелектуальної власності зменшиться з 11 до 4 млн грн (цей суд фактично не почав функціонувати). Таке скорочення фінансування може свідчити про зниження пріоритету антикорупційної реформи та захисту прав інтелектуальної власності.

(iii) Додатково до цих змін, у червні Уряд ухвалив рішень про "перекидки" на суму 3,9 млрд грн. 10 рішень стосувалися передачі коштів із програми на програму або в межах однієї бюджетної програми. Ще одне рішення передбачало виділення коштів із резервного фонду для Мінветеранів (16 млн грн членам сімей загиблих).

У підсумку, уряд зменшив фінансування заходів боротьби з коронавірусом на користь соцвиплат та МВС. Фінансування програми медичних гарантій спочатку знизили на 433 млн грн, а тоді підвищили на 1,3 млрд грн, що виглядає доволі дивним та свідчить про брак ефективного планування видатків у цій сфері з боку МОЗу.

(6) Тоді як план по надходженням перевиконується, з планом по фінансуванню дефіциту бюджету вкотре виникають проблеми. У червні Уряд знову не виконав план запозичень - фактично вдалося залучити 79% від планового обсягу.

У червні Уряд планував запозичити 82,3 млрд грн. З них 58,2 млрд грн - за рахунок внутрішніх запозичень, решту 24,2 млрд грн -- за рахунок зовнішніх. Фактичні

запозичення у червні склали 65 млрд грн (79% від плану). З них 55,4 млрд грн було залучено на внутрішньому ринку, чому допоміг попит з боку нерезидентів (частка ОВДП у власності нерезидентів підвищилася з 9,9% на початку червня до 11,1% на початку липня, а портфель виріс відповідно з 98,3 до 110,5 млрд грн). Середній рівень середньозважених ставок за трьохмісячними, піврічними, річними та трьохрічними гривневими ОВДП майже не змінився.

Ще частину коштів Уряд запозичив у міжнародних партнерів. В червні **Україна підписала угоду зі Світовим Банком про отримання пільгового кредиту на суму $350 млн** (9,6 млрд грн в еквіваленті) для системного проекту «Перша позика на політику розвитку у сфері економічного відновлення». Це перший проект серії позик на підтримку політики розвитку загальним обсягом $700 млн, який підтримує зусилля Уряду України в реалізації реформ за такими основними напрямами:

1) посилення демонополізації та антикорупційних інститутів, зокрема шляхом анбандлінгу власності в газовій галузі, удосконалення правової бази для концесій та зміцнення антикорупційних інститутів;

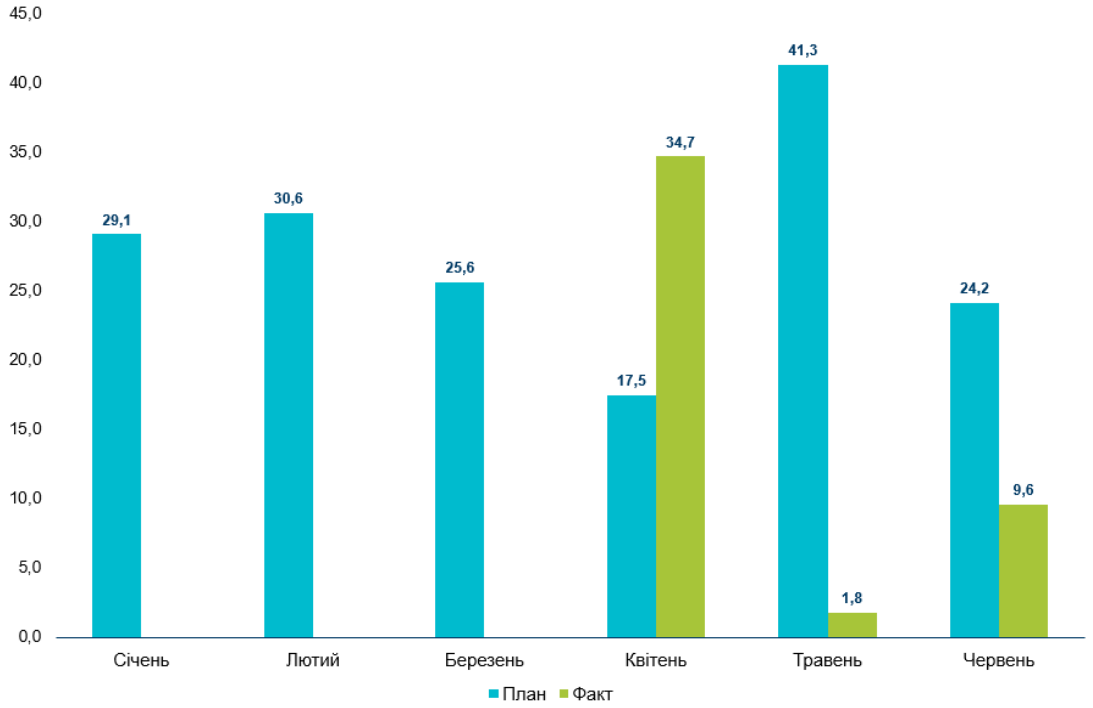
2) зміцнення ринку землі та кредитного ринку шляхом створення прозорого ринку сільськогосподарських земель з відповідними гарантіями захисту, посилення механізму врегулювання непрацюючих кредитів та нагляду за небанківськими фінансовими установами;

3) підкріплення системи соціальної підтримки шляхом збільшення розміру пенсійних виплат.

За даними Мінфіну, фактичні платежі з погашення державного боргу у червні становили 60,5 млрд грн (122,2% від плану відповідно до травневих змін державного бюджету або 116,5% від першочергового плану).

Також МВФ погодив розподіл додаткової емісії SDR в рамках якого Україна може отримати до кінця серпня $**2,7 млрд.** Це дозволить Уряду мати достатню валютну ліквідність для пікових вересневих виплат.

Рис. 2. Виконання плану по зовнішніх запозиченнях у січні-червні 2021 року, млрд грн

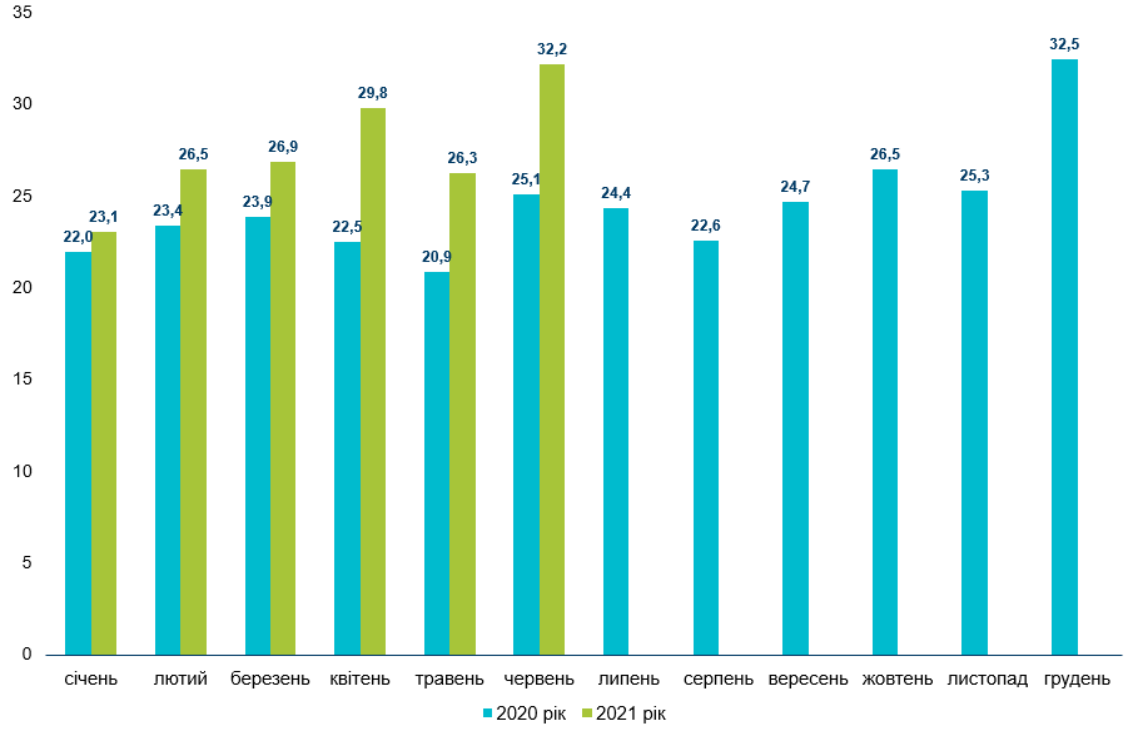
Джерело: фактичні дані - Міністерство фінансів, планові показники - щомісячні розписи державного бюджету

(7) У червні зафіксовано зростання надходжень від ЄСВ на 22% порівняно з травнем і, як наслідок, скорочення заборгованості за позиками Пенсійному фонду з ЄКР

У червні надходження від ЄСВ склали 32,2 млрд грн, що на 22% більше за травневі надходження у 26,3 млрд грн. Ключові причини - прискорення темпів інфляції, економічного зростання, та головне - початок сезону відпусток, внаслідок чого компанії почали сплачувати відпускні (а отже - і нарахування на них).

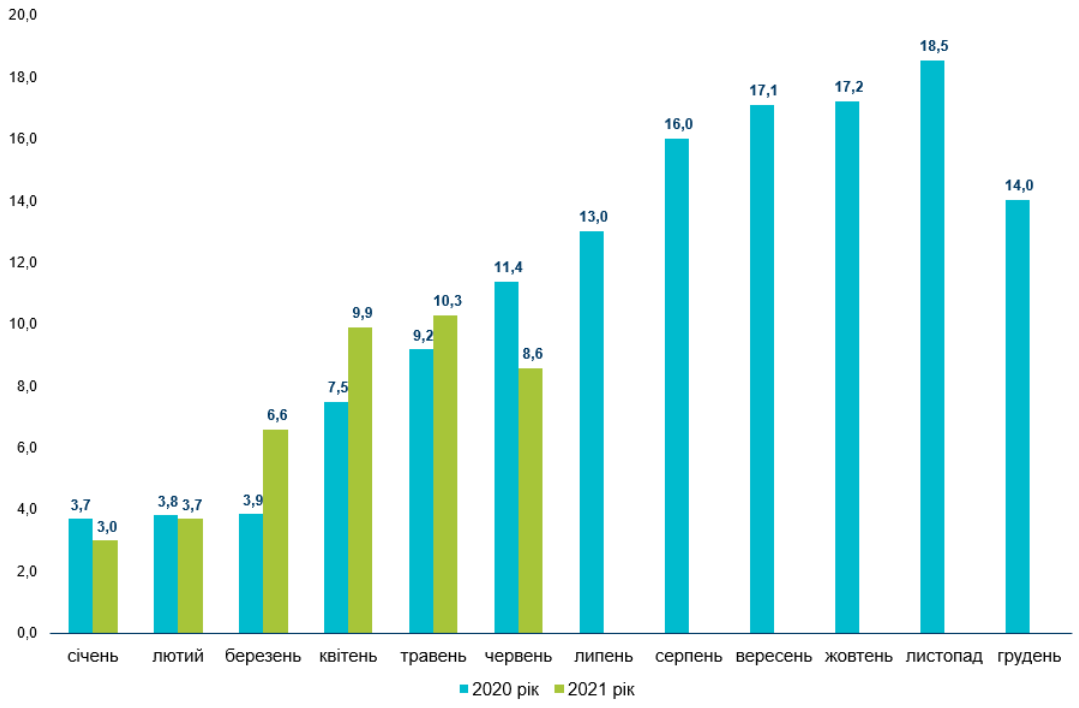
За рахунок стрімкого зростання надходжень від ЄСВ, який є основним джерелом фінансування Пенсійного фонду, у червні на погашення позик з ЄКР, пов'язаних із виплатою пенсій, спрямували більше коштів (16,8 млрд грн), ніж на їх надання (15,1 млрд. грн). **Це дозволило скоротити залишок непогашених позик, отриманих протягом цього року,** з травневих 10,3 млрд грн до 8,6 млрд грн у червні (-16,5% або 1,7 млрд грн).

Рис. 3. Надходження від ЄСВ у 2020-2021 роках, млрд грн

Джерело: Державна казначейська служба України

Рис. 4. Порівняння залишку непогашених позик Пенсійного фонду з ЄКР у 2020-2021 роках, млрд грн

Джерело: Державна казначейська служба України

(8) Пенсійний фонд розпочав формування е-лікарняних. Це має підвищити ефективність послуг з оформлення допомоги з тимчасової непрацездатності та скорочення заборгованості за нею.

У червні на базі Пенсійного фонду України розпочато формування електронних листків непрацездатності (через наявність у фонду реєстру застрахованих осіб). Запровадження е-лікарняних може сприяти скороченню заборгованості виплат за листками непрацездатності шляхом мінімізації корупційних ризиків через видачу необґрунтованих лікарняних[1], унеможливлення зловживання та фальсифікації листків непрацездатності[2] та спрощення процесу отримання страхових виплат. У червні така **заборгованість сягала 3 млрд грн,** тоді як на середину березня вона була майже вдічі менше -- 1,8 млрд грн[3].

(9) Парламент посилив соціальний захист осіб, які постраждали від Чорнобильської катастрофи. Втім, наразі це рішення не має фінансового забезпечення.

29 червня Парламент ухвалив Закон №1584-IX «Про внесення змін до Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» про підвищення рівня пенсійного забезпечення окремих категорій осіб», **яким суттєво збільшив видатки на соціальний захист осіб, які постраждали від аварії на ЧАЕС та мають право на пенсію.**

Закон охопить 57,2 тис. осіб, а його реалізація потребуватиме додаткових видатків з державного бюджету в розмірі 526,5 млн грн на 2021 рік (для виплат у липні – грудні), а з урахуванням індексації пенсійних виплат **у 2022 році** сума додаткових видатків становитиме **1,2 млрд грн, у 2023 році – 1,3 млрд грн.**

І хоча Уряд виступив ініціатором законопроекту, його ухвалення не знайшло одностайної підтримки серед зацікавлених сторін. Бюджетний комітет Верховної Ради у своєму висновку до законопроекту зазначив, що Мінфін двічі поінформував про відсутність можливості погодити проект акта, оскільки до нього не подано пропозицій щодо реальних джерел покриття додаткових видатків, у зв'язку з чим він не буде фінансово забезпечений.[4]

Таким чином, фактично йдеться про подальше збільшення непокритого дефіциту Пенсійного фонду, що призведе або до збільшення потреб у тимчасових позичках Фонду з ЄКР, або до збільшення фінансування ПФУ за рахунок коштів державного бюджету.

Дослідження Центру аналізу публічних фінансів та публічного управління показало, що особи, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, вже за законодавством мають право на найбільший пакет підтримки від держави серед усіх уразливих груп. Це

[1] https://nszu.gov.ua/novini/elektronni-likarnyani-bude-vprovadzheno-v-usih-medichnih-zak-568
[2] https://sys2biz.com.ua/news/yakym-bude-poryadok-vydachi-e-likarnyanyh-proyekt-nakazu-moz/
[3] http://www.fssu.gov.ua/fse/control/main/uk/publish/article/976283
[4] За регламентом КМУ, для ухвалення проекту рішення за нього мають проголосувати половина міністрів та Прем'єр-міністр.

робить їх більш привілейованими, ніж інші особи, що мають групу інвалідності, але не мають спеціального "статусу".

Зміни відповідно до Закону №1584-IX:

1) з 1 липня 2021 року:
   - збільшено мінімальний розмір пенсій у зв'язку з інвалідністю внаслідок Чорнобильської катастрофи для осіб I категорії та дітей з інвалідністю:
     I група (особи з числа потерпілих з 2 781 грн до 6 000 грн; особи з числа ліквідаторів з 3 337,20 грн до 6 000 грн);
     II група (особи з числа потерпілих з 2 317,50 грн до 4 800 грн; особи з числа ліквідаторів з 2 966,40 грн до 4 800 грн);
     III група (особи з числа потерпілих з 2 039,40 грн до 3 700 грн; особи з числа ліквідаторів з 2 688,30 грн до 3 700 грн);
     Діти з інвалідністю з 1 854 грн до 3 700 грн.
   - збільшено мінімальні розміри пенсійних виплат для осіб з числа учасників ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС I категорії:
     I група – з 5 283,9 грн до 10 340,35 грн;
     II група – з 4 913,1 грн до 8 272,28 грн;
     III група –з 4171,5 грн до 6 204,21 грн.
2) з 1 січня 2022 року обчислення пенсії громадян з інвалідністю внаслідок Чорнобильської катастрофи буде проводитися з п'ятикратного розміру мінімальної заробітної плати (відповідно до формули, що наведена в пункті 9-1 Порядку, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 № 1210 "*розмір мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня відповідного року помножений на 5 і поділений на середню заробітну плату (дохід) в середньому на одну застраховану особу в цілому по Україні, з якої сплачено страхові внески за рік, що передує відповідному року*"), встановленої законом на 1 січня відповідного року у розмірах:
   I група – до 16 559 грн;
   II група – до 13 366,9 грн;
   III група – до 9 201,9 грн.

(10) Покращився рівень виконання місцевих бюджетів – у 2021 році він перевищує виконання за аналогічний період докарантинних 2018-2019 років.

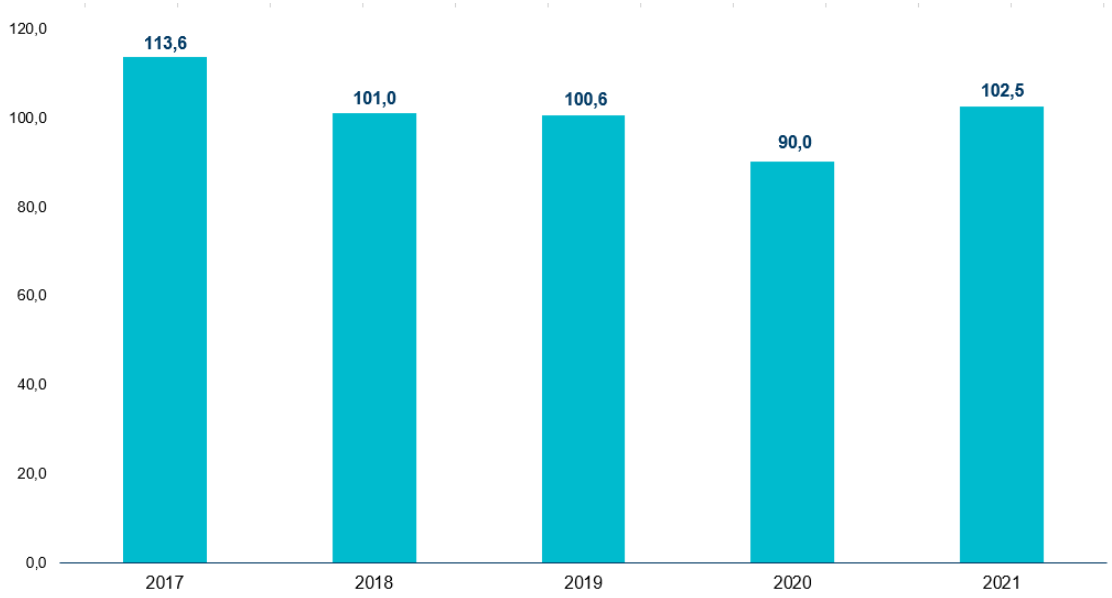
У червні до місцевих бюджетів надійшло 27,5 млрд грн, що **на 5,1 млрд грн (на 22,8%) більше**, ніж за аналогічний місяць минулого року. Також це становить **103,7% від місячного плану** (1/12 плану, затвердженого місцевими радами на 2021 рік).

Сукупно за перші 6 місяців року рівень виконання дохідної частини місцевих бюджетів (без власних надходжень бюджетних установ та міжбюджетних трансфертів) склав 102,5%, що вище рівня докарантинних років.

Серед потенційних причин зростання – збільшення сплати місцевих податків. У червні у всіх областях були скасовані карантинні обмеження, що разом із відкладеним попитом сприяло збільшенню доходів підприємців.

Червень – перший місяць цього року, в якому почали сплачувати єдиний податок ФОПи першої групи, які були звільнені від цього платежу з початку року. Окрім того, у порівнянні з весняними місяцями було відновлено роботу більшості роботодавців із повноцінною виплатою заробітних плат, а відтак і ПДФО, частина якого йде у місцеві бюджети.

Рис. 5. Рівень виконання місцевими бюджетами плану доходів (без власних надходжень та міжбюджетних трансфертів), за І півріччя 2021 року, % від сукупного плану надходжень

Джерело: Державна казначейська служба України

(14) У червні нарешті врегульовано порядок обміну інформацією між податковими органами та місцевими радами.

Постановою Уряду від 16 червня 2021 року № 627 затверджено Порядок обміну інформацією між органами, що контролюють справляння надходжень бюджету, та органами місцевого самоврядування. Взаємодія буде виконуватись за допомогою інформаційно-аналітичної системи “LOGICA”, власником якої є Мінфін. Після набуття чинності Постановою (1 вересня, окремі норми – з 1 січня 2022 року), податкові органи будуть зобов’язані щомісячно додавати в систему основну інформацію щодо сплачених податків і зборів у розрізі джерел доходів бюджету та платників податків, що є надзвичайно важливим для органів місцевого самоврядування.

Додатки:

Таблиця 1: План та факт з виконання державного бюджету у 2021 році, млрд грн

Показник	січень		лютий		березень		квітень		травень			червень	
	план	факт	план	факт	план	факт	план	факт	Попередній план	Оновлений план	факт	план	факт
Доходи, в т.ч.	***54,1***	***57,6***	***66,0***	***67,3***	***89,7***	***94,8***	***97,1***	***94,1***	***95,8***	***104,4***	***107,2***	***79,5***	***84,9***
ПДФО	8,9	8,6	10,4	10,3	10,8	10,7	11,2	11,5	10,7	10,7	10,2	12,0	12,4
Податок на прибуток	0,9	0,7	5,0	5,3	23,3	24,7	1,3	1,9	23,2	27,3	29,8	1,3	4,7
Рентна плата	2,8	3,1	4,1	4,6	2,9	3,2	3,0	3,1	3,9	4,6	4,8	2,8	3,8
«Внутрішній» акциз	3,3	3,8	4,9	4,6	5,9	4,5	5,9	6,2	6,3	6,2	5,4	6,2	5,9
«Внутрішній» ПДВ	13,4	16,3	10,5	9,5	10,6	13,0	11,0	12,2	10,3	10,5	10,7	10,2	10,8
«Імпортний» ПДВ	20,3	20,2	24,8	24,5	29,6	31,3	26,5	28,4	25,5	27,5	26,8	26,7	28,4
Ввізне мито	1,7	2,1	1,9	2,0	2,0	2,5	1,6	1,8	1,7	1,8	2,0	1,8	2,1
Видатки	***80,7***	***68,3***	***89,3***	***86,3***	***106,9***	***99,7***	***99,8***	***90,0***	***114,3***	***114,8***	***110,8***	***112,2***	***103,7***
Дефіцит*	***-26,7***	***-10,5***	***-22,6***	***-18,2***	***-17,5***	***-5,4***	***-2,3***	***4,3***	***-17,2***	***-9,2***	***-2,0***	***-40,6***	***-18,0***
Джерела фінансування дефіциту													
Чисті запозичення	28,0	13,3	27,9	9,6	-2,5	-11,0	-3,8	16,3	38,8	47,7	-6,2	19,6	4,5
Запозичення	*51,8*	*36,9*	*56,6*	*37,4*	*52,5*	*44,4*	*31,8*	*51,3*	*69,6*	*78,5*	*22,4*	*77,8*	*65,0*
Погашення	*-23,8*	*-23,6*	*-28,7*	*-27,8*	*-55,0*	*-55,5*	*-35,6*	*-35,0*	*-30,8*	*-30,8*	*-28,6*	*-58,2*	*-60,5*
Приватизація	0,4	0,2	0,4	0,1	2,4	0,2	0,3	0,1	1,0	1,0	0,2	5,0	0,2
Фінансування за активними операціями**	-1,6	-2,9	-5,6	8,5	17,7	16,3	5,8	-20,7	-22,4	-39,4	8,0	10,4	11,3

* розмір дефіциту не дорівнює арифметичній різниці між доходами та видатками, оскільки на розмір дефіциту додатково впливає обсяг надання кредитів з державного бюджету, та їх повернення

** інші джерела, в тому числі зміни обсягів депозитів, цінних паперів, що використовуються для управління ліквідністю; зміни обсягів бюджетних коштів; та фінансування за рахунок ЄКР

Джерело: звітність Державної казначейської служби України; розпис Міністерства фінансів

Таблиця 2: Динаміка надходжень "імпортного" та "внутрішнього" ПДВ та відшкодування ПДВ у 2021 році, млрд грн

Місяць	Всього (план)	Всього (факт)	Внутрішній ПДВ, сальдо (план)	Внутрішній ПДВ, сальдо (факт)	Сплата внутрішнього ПДВ	Відшкодування ПДВ	Сплата імпортного ПДВ (план)	Сплата імпортного ПДВ (факт)
Січень	33,7	36,5	13,4	16,3	29,3	-13,0	20,3	20,2
Лютий	35,3	33,9	10,5	9,5	21,9	-12,5	24,8	24,5
Березень	40,2	44,2	10,6	13,0	25,0	-12,1	29,6	31,3
Квітень	37,5	40,1	11,0	12,2	24,7	-12,4	26,5	27,9
Травень	38,0	37,6	10,5	10,7	23,6	-12,9	27,5	26,8
Червень	36,9	39,2	10,2	10,8	22,8	-12,0	26,7	28,4
Липень	37,1		10,6				26,4	
Серпень	39,7		11,8				27,9	
Вересень	39,9		11,9				28,0	
Жовтень	43,1		11,6				31,5	
Листопад	45,0		12,2				32,8	
Грудень	45,8		12,2				33,6	

Джерело: Державна казначейська служба України, розпис Мінфіну на червень 2021 р.

Автори:

Юлія Маркуц, Богдан Корж, Дмитро Андрієнко,
Анастасія Карпенко, Владислав Ієрусалимов

Центр аналізу публічних фінансів та публічного управління КШЕ

* * *

Центр аналізу публічних фінансів та публічного управління створено Київською школою економіки за підтримки Швеції.

Думки, висновки чи рекомендації належать авторам цього видання і не обов'язково відображають погляди Уряду Швеції. Відповідальність за вміст публікації несуть виключно автори видання.

Швеція Sverige